

POSITIE KLASSIEKE TALEN NU EN STRAKS

Resultaten van een enquête over de positie van de klassieke talen in het schooljaar 1997-1998 en na augustus 1998 in de nieuwe tweede fase

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
2	BEVINDINGEN	7
2.1	Situatie schooljaar 1997-1998	7
2.1.1	Lessentabellen	7
2.1.2	Aantallen leerlingen	7
2.1.3	Combinatieklas	7
2.2	Situatie vanaf augustus 1998 (de nieuwe tweede fase)	8
2.2.1	Contacturentabel	8
2.2.2	Combinatiegroepen	8
2.2.3	Keuze van Latijn en Grieks door leerlingen	8
2.2.4	Invloed lumpsumbekostiging	8
2.2.5	Ondersteuningsbehoefte	9
3	DISCUSSIE	11
	BIJLAGEN	
I	Uitwerking van de antwoorden op de vragen in de enquête	13
II	Invoering nieuwe tweede fase HAVO-VWO	21

1 INLEIDING

De nieuwe bovenbouw van het HAVO/VWO, de 'tweede fase', heeft gevolgen voor de relatie tussen gymnasium en atheneum en voor de inhoud van het onderwijs in de klassieke talen en de antieke cultuur.

Het verschil tussen gymnasium en atheneum wordt van nu af aan niet alleen zichtbaar in het verzorgen van onderwijs in Latijn en Grieks, ook de studielast is anders: om een gymnasiumdiploma te verwerven moeten leerlingen 10 procent meer studielast 'waarmaken' dan leerlingen op een atheneum.

De inhoud van de examenprogramma's van Latijn en Grieks is eveneens veranderd; het meest in het oog vallend daarbij is het afzonderlijke vak KCV (klassieke culturele vorming) dat voor alle leerlingen die Latijn of Grieks volgen verplicht is.

Deze veranderingen vormen voor de inspectie aanleiding om de ontwikkelingen van het gymnasium en het onderwijs in de klassieke talen (zoals Latijn op het atheneum) zorgvuldig te volgen. De inspectie vindt de start van de nieuwe bovenbouw een goede gelegenheid om de stand van zaken op dit moment voor de klassieke talen vast te leggen en tegelijkertijd een eerste keer de vooruitzichten en verwachtingen voor de nabije toekomst op te tekenen.

Aan een steekproef van 59 scholen uit de groep van ruim 130 scholen die het voornemen hadden om per 1 augustus 1998 met de tweede fase te starten, is een vragenlijst voor de leraren klassieke talen (zie bijlage 2) toegestuurd. Er kwamen 49 reacties terug (een respons van 83 procent).

Van deze 49 scholen blijken er 7 bij nader inzien niet te starten met de tweede fase per 1 augustus 1998. De gegevens van 42 scholen zijn dus verwerkt; deze gegevens werden door de leraren klassieke talen verstrekt. In deze groep zitten 3 categoriale gymnasia, 7 athenea-met-Latijn en 32 lycea.

De enquête bestaat uit twee delen. Deel I betreft de situatie in schooljaar 1997-1998 (de 'oude situatie'), deel II gaat over de situatie na invoering van de nieuwe tweede fase per 1 augustus 1998.

De voornaamste bevindingen uit de enquête staan in hoofdstuk 2 van dit rapport vermeld. In hoofdstuk 3 stelt de inspectie enkele bevindingen aan de orde die in haar ogen nadere aandacht behoeven. Bijlage I geeft uitvoerig de reacties op de vragen van de enquête weer; bijlage II bevat de vragenlijst van de enquête.

2 BEVINDINGEN

2.1 Situatie schooljaar 1997-1998

2.1.1 Lessentabellen

Tijdseenheid

Driekwart van de scholen werkt met lessen van 50 minuten, de overige vooral met lessen van 45 minuten.

Latijn

Het gemiddeld aantal lesuren van 50 minuten voor Latijn in de onderbouw (de leerjaren 1-3) van de lycea en athenea-met-Latijn uit de enquête is 6,2; in de bovenbouw (de leerjaren 4-6) is dit 14,2. Bij elkaar geteld bedraagt het aantal lesuren voor het hele curriculum gemiddeld 20,4. In 1985 was dit nog gemiddeld 22,5 (Onderwijsverslag over het jaar 1985).

Grieks

Het gemiddeld aantal lesuren voor Grieks in de onderbouw is 4,2, in de bovenbouw is dit 14,8. Bij elkaar geteld bedraagt het aantal lesuren voor het hele curriculum gemiddeld 19. In 1985 was dit gemiddeld 20.

Vergeleken met de situatie in 1985 is er een trend tot teruggang in onderwijstijd (vooral voor Latijn) waarneembaar. Weliswaar gold in 1985 een ander examenprogramma voor de klassieke talen, maar bij de wijziging daarvan in 1987 is geen gewag gemaakt van een vermindering van het aantal lesuren voor de leerlingen. Wel is sedertdien de verplichte minimumurentabel afgeschaft. Daarop stonden voor Latijn en Grieks samen 43 lesuren vermeld.

2.1.2 Aantallen leerlingen

In schooljaar 1997-1998 is het aandeel lyceumleerlingen dat in de leerjaren 5 en 6 Latijn volgt, ongeveer 30 procent van het aantal leerlingen dat in de leerjaren twee en drie Latijn volgt; voor Grieks gaat het om een aandeel van bijna 20 procent. Deze percentages van ongeveer 30 en 20 procent zijn tot op zekere hoogte indicaties voor het verloop van leerlingen die Latijn en Grieks volgen in de leerjaren 2 tot 6.

2.1.3 Combinatieklas

Het aantal leerlingen dat in de bovenbouw Latijn en/of Grieks volgt, is vaak heel klein. Daardoor zien scholen zich gedwongen groepen (gedeeltelijk) samen te voegen, vooral klas 5 en 6. In 1985 bleek dit het geval op ongeveer 20 procent van de scholen (Onderwijsverslag over het jaar 1985). Na de wijziging in de bekostigingssystematiek (invoering FBS in 1993, en vervolgens lumpsumbekostiging in 1996) is het aandeel van de scholen met combinatieklassen kennelijk onder druk van financiële overwegingen en met het oog op de kleine aantallen leerlingen behoorlijk toegenomen: nu geven leraren klassieke talen in ongeveer 45 procent van de lycea en athenea-met-Latijn aan gecombineerde groepen les.

2.2 Situatie vanaf augustus 1998 (de nieuwe tweede fase)

2.2.1 Contacturentabel

Tijdseenheid

Driekwart van de scholen blijft in de nieuwe structuur de tijdseenheid van 50 minuten hanteren als organisatieprincipe.

Latijn

Voor Latijn komen er volgens planning in de drie leerjaren van de bovenbouw van de lycea gemiddeld 9 contacturen en (al of niet begeleide) studie-uren van 50 minuten. Dit komt neer op 3 contact- en (zelf)studie-uren per week per jaar.

Grieks

Voor Grieks komen er volgens planning in de drie leerjaren van de bovenbouw van de lycea gemiddeld 8,9 contacturen en (al of niet begeleide) studie-uren van 50 minuten. Dit komt neer op 3 contact- en (zelf)studie-uren per week per jaar.

KCV

Voor het nieuwe vak klassieke culturele vorming (KCV) komen er in de bovenbouw van de scholen gemiddeld 4,1 contact- en (zelf)studie-uren beschikbaar, meestal over twee leerjaren gespreid. Voor dit vak worden overigens grote verschillen in uren tellen gemeld.

Vergelijking lessentabel van nu en contacturentabel van straks

Een vergelijking tussen het huidige aantal lessen Latijn en Grieks in de bovenbouw (klas 4, 5 en 6) en de voorgenomen contact- en studie-uren in de nieuwe tweede fase is mogelijk op 20 lycea. Daaruit blijkt dat er op deze scholen tussen schooljaar 1997-1998 en schooljaar 1998-1999 een teruggang in geplande onderwijstijd plaatsvindt met 38,7 procent voor Latijn en met 39,8 procent voor Grieks. Het is nog niet duidelijk in hoeverre het nieuwe vak KCV met een eigen examenprogramma inhoudelijk soelaas kan bieden voor de teruggang in onderwijstijd bij de vakken Latijn en Grieks.

2.2.2 Combinatiegroepen

Uit de enquête blijkt nog veel onduidelijkheid over de nieuwe organisatiestructuur. Toch lijkt zeker de helft van de scholen ook in de nieuwe tweede fase te gaan werken met combinatiegroepen in de een of andere vorm.

2.2.3 Keuze van Latijn en Grieks door leerlingen

De meeste docenten verwachten dat minder leerlingen voor de klassieke talen kiezen. Zij baseren hun verwachting op de mogelijke consequenties van de extra studielast van 10 procent voor gymnasiumleerlingen, op de vervroegde keuze voor een 'pakket' (profiel) en op de koppeling van de klassieke talen aan KCV én CKV-1 op het atheneum. De zorgen gaan vooral uit naar de positie van Grieks. Daarentegen zijn er ook enkele docenten die de extra studielast positief duiden: leerlingen die voorheen wegens plaatsgebrek in hun pakket de klassieke talen lieten vallen, zullen straks voor de gymnasiumvariant kiezen; het VWO-plus karakter vormt daarbij een extra uitdaging.

2.2.4 Invloed lumpsumbekostiging

Voor de meeste docenten (ongeveer 70 procent) is geen directe invloed van de lumpsumbekostiging merkbaar voor het onderwijs in de klassieke talen. Wel maken zij vaak de opmerking dat de druk op het combineren van klassen door overwegingen van financiële aard toeneemt.

2.2.5 Ondersteuningsbehoefte

Twee derde van de docenten geeft expliciet een of meer wensen tot nadere ondersteuning te kennen. Juist de praktisch hulp speelt hierbij de voornaamste rol: uitwisseling van ervaringen en ideeën, efficiënte steun bij het ontwikkelen van praktische opdrachten en de beoordeling daarvan, werkwijze KCV, opstellen examendossier, ontwerpen van nieuwe toetsvormen en dergelijke.

3 DISCUSSIE

Collegiale samenwerking

Niet alleen voor de docenten klassieke talen brengt de nieuwe tweede fase veranderingen met zich mee. In meer of mindere mate geldt dit voor alle docenten. Specifiek voor de classici zijn de volgende ontwikkelingen: een vanaf 1985 geconstateerd teruglopend uralental, een toenemend aantal combinatieklassen en de invoering van het nieuwe vak KCV.

Veel docenten voelen zich onzeker. Dit blijkt uit hun sceptische reacties op de haalbaarheid van het nieuwe examenprogramma, hun onzekerheid over de juiste didactische werkwijze in de nieuwe tweede fase, en hun grote behoefte aan verdere ondersteuning. Collegiale samenwerking zal een noodzaak vormen, niet alleen op regionaal niveau middels een soort netwerkconstructie, maar ook landelijk op initiatief van de Vereniging van Classici Nederland (door bijvoorbeeld een nieuwsbrief met ervaringen, ideeën en praktische suggesties).

Terugloop van op school geplande onderwijstijd

Sedert 1985 is een trend geconstateerd van een terugloop in geplande onderwijstijd voor Latijn en Grieks. De komst van de nieuwe tweede fase versterkt deze trend; vergeleken met de situatie in 1997-1998 lijkt de terugloop in de tweede fase tussen 30 en 40 procent te bedragen.

In het nieuwe examenprogramma is het aandeel te lezen pagina's (Oxford Classical Text) teruggebracht van 70 nu naar 50 straks, een vermindering met bijna 30 procent. Verder zijn er veranderingen in het programma aangebracht (bijvoorbeeld meer teksten in vertaling, geen centraal voorgeschreven secundaire literatuur). Er valt dus iets te zeggen voor de redenering dat de teruggang in onderwijstijd met tussen de 30 en 40 procent redelijk wordt gecompenseerd door de teruggang van bijna 30 procent in kwantitatieve eisen van het nieuwe examenprogramma. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat aan de huidige eisen tot het lezen van 45 pagina's voor het schoolonderzoek blijkens inspectie-onderzoek door ongeveer 65 procent van de scholen niet wordt voldaan. Het is dus mogelijk dat de eis tot minder pagina's in het nieuwe programma in combinatie met de teruggang in onderwijstijd en training in vertaalvaardigheid toch weer tot spanningen zal leiden bij het streven te voldoen aan de eis van de te lezen pagina's. Bovendien is niet duidelijk hoe de effecten van de nieuwe organisatiestructuur en didactische inrichting met een substantieel aandeel zelfstudietijd zullen zijn op het realiseren van het programma. Ook de docenten die in 1998 starten met de uitvoering van de nieuwe tweede fase, zijn niet eensgezind in hun verwachtingspatroon ten aanzien van de haalbaarheid van het nieuwe examenprogramma binnen de toegemeten tijd. Bij hen overheerst overigens een zekere scepsis. Ongeveer een derde acht het nieuwe examen-programma voor Latijn en Grieks niet haalbaar binnen de studielast van 480 uur, 43 procent weet het niet of kent ernstige twijfels, en ruim een vijfde acht het programma haalbaar, maar tekent daarbij dan wel soms de nodige aarzelingen aan.

Combinatieklassen

De huidige situatie op veel scholengemeenschappen plaatst leerlingen en classici in feite voor de keuze: of onderwijs in (een van) de klassieke talen, maar dan in een gecombineerde groep, of geen onderwijs. Soms zitten de leerlingen van verschillende leerjaren zelfs voor alle lesuren in gecombineerde groepen. De gedwongen keuze voor de combinatiegroep heeft als risico dat leerlingen minder begeleide

oefening in vertaalvaardigheid en in analyse van authentieke teksten krijgen dan de moeilijkheidsgraad en diepgang van deze teksten vereisen.

Verslechtering condities

De ontwikkeling sedert 1985 van een afnemend aantal lessen of contacturen en een toenemend aantal combinatieklassen vindt de inspectie zorgelijk. Binnen veel scholengemeenschappen dreigen de condities voor het klassieke talenonderwijs zodanig te verslechteren, dat de inhoudelijke doelstellingen van het examenprogramma in de knel komen.

Verplichting van KCV én CKV-1 op atheneum

De wet- en regelgeving lijkt de keuzemogelijkheid voor de klassieke talen die zij leerlingen op het atheneum formeel biedt, tegelijkertijd zelf te bemoeilijken. Onbedoeld werpt de wet- en regelgeving immers barrières op tegen de keuze van Latijn (en/of Grieks) op het atheneum. De verplichte combinatie van Latijn/Grieks, KCV en CKV-1 voor leerlingen van het atheneum die (een van) de klassieke talen willen volgen, legt een groot beslag op de studielast en kan daardoor deze keuze-mogelijkheid bij voorbaat ontmoedigen. Op een ander niveau doet dit probleem zich voor bij de leerlingen die halverwege de rit overstappen van gymnasium naar atheneum; dezen zouden dan -na geheel of grotendeels KCV te hebben 'gedaan'- alsnog aan de eisen van CKV-1 moeten voldoen. Het lijkt de inspectie beter een algemene of gedeeltelijke gelijkwaardigheid uit te spreken tussen CKV-1 en KCV voor leerlingen die (een van) de klassieke talen volgen; die algemene gelijkwaardigheid geldt nu wel voor de gymnasiumleerlingen.

BIJLAGE I

Uitwerking van de antwoorden op de vragen in de enquête

1 Deel I

De situatie in het schooljaar 1997-1998

1.1 Vragen over de lessentabellen in 1997-1998.

– Hoe lang duren de lessen?

aantal scholen (42)	duur van de lessen
32 scholen	50 minuten
9 scholen	45 minuten
1 school	40 minuten

Driekwart van de scholen (76 procent) kent de tijdsduur van 50 minuten voor de les.

– Invulling van de lessentabel

Latijn

Gemiddeld aantal wekelijkse lesuren Latijn (van 50 minuten)	lycea en atheneea (29)	categoriale gymnasia (3)
onderbouw (klas 1 tot/met 3)	6,2	8,3
bovenbouw (klas 4 tot/met 6)	14,2	13,7
totaal	20,4	22,0

Grieks

Gemiddeld aantal wekelijkse lesuren Grieks (van 50 minuten)	lycea (22)	categoriale gymnasia (3)
onderbouw (klas 1 tot/met 3)	4,2	6,0
bovenbouw (klas 4 tot/met 6)	14,8	14,0
totaal	19	20,0

1.2 Het aantal leerlingen dat Latijn en/of Grieks volgt in het schooljaar 1997-1998.

Van 28 lycea waren de gegevens over de aantallen leerlingen die Latijn volgen zodanig dat ze konden worden getotaliseerd. Hoewel hiermee niet de ontwikkeling van een leerlingencohort in kaart wordt gebracht, maakt deze berekening het mogelijk tot op zekere hoogte zicht te krijgen op het verloop van leerlingen die Latijn volgen in de loop van de leerjaren. Daartoe is een vergelijking gemaakt tussen het aantal leerlingen dat in schooljaar 1997-1998 Latijn volgt in de klassen 2 en 3 enerzijds, en in de klassen 5 en 6 anderzijds.

Het aantal leerlingen dat in klas 2 en 3 van de 28 lycea Latijn volgt, bedraagt 1553; in klas 5 en 6 is dat 474, ongeveer 30 procent van het aantal in klas 2 en 3. Deze verhouding geeft een voorzichtige indicatie voor het verloop van de leerlingen tussen onder- en bovenbouw.

Van 26 lycea waren de gegevens over de aantallen leerlingen die Grieks volgen zodanig dat ze konden worden getotaliseerd. Ook voor Grieks is een vergelijking gemaakt tussen het aantal leerlingen in de klassen 2 en 3 enerzijds, en in de klassen 5 en 6 anderzijds.

Het aantal leerlingen dat in schooljaar 1997-1998 in klas 2 en 3 van de 26 lycea Grieks volgt, bedraagt 1224; in klas 5 en 6 is dat 221, ongeveer 18 procent van het aantal in klas 2 en 3. Deze verhouding geeft een voorzichtige indicatie voor het verloop van de leerlingen tussen onder- en bovenbouw.

- Worden er in schooljaar 1997-1998 klassen gecombineerd voor de lessen Latijn en/of Grieks?

klassencombinaties	lycea/athenea-met-Latijn (39)	categoriale gymnasia (3)
wel combinaties	18	0
geen combinaties	21	3

Alle combinaties die genoemd worden, komen voor in lycea en athenea-met-Latijn; zij hebben betrekking op de bovenbouw (klas 4-5-6). De meeste combinaties vinden plaats tussen klas 5 en 6 (soms hebben de leerlingen van deze klassen voor alle lessen gezamenlijk les in Latijn of Grieks, meestal gaat het om een deel van de lessen, bijvoorbeeld 2 van de 5 lessen gezamenlijk), maar er zijn ook (overigens nog zeldzame) combinaties in klas 4 tussen de vakken Latijn en Grieks, waarbij de leerlingen bijvoorbeeld 4 uur Latijn/Grieks volgen in plaats van 4 uur Latijn en 4 uur Grieks in afzonderlijke groepen.

Het fenomeen combinatieklas kwam tot voor kort betrekkelijk weinig voor. Na de wijziging in de bekostigingssystematiek (invoering FBS in 1993, en vervolgens lumpsumbekostiging in 1996) is de combinatieklas onder druk van financiële overwegingen en met het oog op de kleine aantallen leerlingen in korte tijd een bekend verschijnsel geworden: in ongeveer 45 procent van de lycea en athenea-met-Latijn geven classici in de bovenbouw les aan gecombineerde groepen.

2 Deel II

De situatie van de 'nieuwe tweede fase' (vanaf 1 augustus 1998)

2.1 Wat is de lessen-/contacturentabel na invoering van de nieuwe tweede fase?

– Hoe lang duurt een les of contactuur in de nieuwe situatie?

aantal scholen (42)	duur van de lessen/contacturen
31 scholen	50 minuten
8 scholen	45 minuten
2 scholen	40 minuten
1 school	75 minuten

Driekwart van de scholen (74 procent) blijft ook in de nieuwe structuur de tijdseenheid van 50 minuten hanteren als organisatieprincipe.

– Invulling tabel bovenbouw in de nieuwe situatie

De meeste scholen (35) konden aangeven hoeveel contacturen en zelfstudie-uren voor Latijn en Grieks in de nieuwe tweede fase zijn gepland. Om een vergelijking tussen nu en straks mogelijk te maken zijn uit deze groep vanwege hun aantal de lycea gekozen die de tijdseenheid van 50 minuten hanteren voor hun lessen- en contacturentabel. Het betreft 20 lycea.

Latijn

Op de vergeleken 20 lycea bedraagt het gemiddeld aantal geplande wekelijkse contacturen en zelfstudie-uren binnen schooltijd voor Latijn in de klassen 4, 5 en 6 van de nieuwe tweede fase 9; dit komt neer op 3 les- en zelfstudie-uren per week per jaar.

In schooljaar 1997-1998 verzorgden deze 20 lycea gemiddeld 14,7 wekelijkse lessen Latijn in de klassen 4, 5 en 6; dit is elk jaar gemiddeld bijna 5 lessen. Vergeleken met de huidige onderwijstijd betreft de inrichting van de tweede fase een teruggang voor Latijn met 38,7 procent.

Grieks

Op de vergeleken 20 lycea bedraagt het gemiddeld aantal geplande wekelijkse contacturen en zelfstudie-uren binnen schooltijd voor Grieks in de klassen 4, 5 en 6 van de nieuwe tweede fase 8,9; dit komt neer op 3 les- en zelfstudie-uren per week per jaar.

In schooljaar 1997-1998 verzorgden deze 20 lycea gemiddeld 14,8 wekelijkse lessen Grieks in de klassen 4, 5 en 6; dit is elk jaar gemiddeld bijna 5 lessen. Vergeleken met de huidige onderwijstijd betreft de inrichting van de tweede fase een teruggang voor Grieks met 39,8 procent.

KCV

Voor Klassieke Culturele Vorming (KCV) waren 18 lycea in staat het aantal wekelijkse contacturen en zelfstudie-uren binnen schooltijd in de klassen 4, 5 en 6 te vermelden. Daarbij is er overigens sprake van grote onderlinge verschillen. Het geheel levert een gemiddelde op van 2,5 contacturen/lesuren en 1,6 (al dan niet begeleid) zelfstudie-uur per week. Bij elkaar komen dus in de planning van de scholen voor KCV over de drie jaren van de bovenbouw gemiddeld 4,1 perioden van 50 (en een enkele keer 45) minuten per week voor de leerlingen beschikbaar; deze zijn in de meeste gevallen over 2 leerjaren gespreid.

- Worden er na 1 augustus 1998 lessen/contacturen in combinatiegroepen gegeven?

Slechts 14 scholen gaven hierop een antwoord. Voor vier scholen was dit nog onzeker of onbekend, zeven scholen verwachtten met zekerheid combinatiegroepen in klas 5 en 6 voor Latijn en vooral Grieks, en drie scholen noemden combinatiegroepen voor KCV, waarvan een de combinatie van klas 4-5-6 vermeldde (deze school biedt dan eenmaal per drie jaar KCV aan voor de combinatiegroep uit de klassen 4-5-6).

Hoewel er nog veel onzekerheid leeft over de precieze organisatiestructuur, blijkt wel al dat zeker de helft van de scholen groepen in combinatie zal plaatsen.

- Heeft de school regels opgesteld voor de leerlingen over de besteding van hun zelfstudietijd (die niet vastligt in contacturen)?

Voorzover scholen deze vraag beantwoordden (37), hebben de regels betrekking op een verplichte aanwezigheid tijdens bepaalde uren en op de verplichting voor leerlingen om bepaalde steunlessen te volgen.

- Is het aantal contacturen in de nieuwe tweede fase minder dan het aantal lessen in klas 4-5-6 tot nu toe?

Van de 40 scholen die hierop reageerden, verkeerden er twee in een bijzondere positie, waardoor zij geen antwoord konden geven (eenmaal groeischool vanwege start gymnasium, eenmaal een internationale afdeling), de overige 38 gaven te kennen dat het aantal contacturen minder zal zijn dan het aantal lesuren nu.

- Welke taken gaan de classici verrichten in plaats van hun vroegere lessen?

In de plaats van hun (vroegere) grotere aantal lessen in de bovenbouw verrichten classici straks andere werkzaamheden. Op de eerste plaats komt daarbij de instructie en begeleiding voor KCV, verder de begeleiding bij de zelfstudie van leerlingen, het mentoraat, coördinatorschappen (bijvoorbeeld vakgroep- en kunstcoördinator). Soms noemen docenten ook een groter aantal lessen in de onderbouw als compensatie voor het verlies in de bovenbouw.

- Heeft u als gevolg van de invoering van de tweede fase taken gekregen die buiten het terrein van de klassieke talen of KCV liggen?

De meerderheid (ongeveer 80 procent) antwoordt hierop ontkennend. De minderheid die andere taken krijgt, noemt in dit verband vooral kunstcoördinator

(zesmaal), profielcoördinator voor het profiel cultuur en maatschappij (tweemaal), mentoraat (tweemaal).

- Is het nieuwe examenprogramma van Latijn/Grieks respectievelijk KCV volgens u haalbaar binnen de studielast van 480 resp. 200 klokuren en de organisatorische uitwerking daarvan?

Van de 40 docenten die deze vraag beantwoordden, reageerden er 17 met 'weet ik niet', 14 met 'nee', en 9 met 'ja'.

Degenen die 'weet ik niet' antwoordden, gaven in hun opmerkingen vaak hun twijfels te kennen:

- de praktijk zal het leren,
- niet optimistisch voor Latijn en Grieks (zeker in verband met de praktische opdrachten),
- het hangt af van geschikte lesboeken,
- voor KCV lukt het wel, maar bij Latijn en Grieks vormt de vertaalvaardigheid het probleem.

Voor de docenten die het nieuwe programma niet realiseerbaar achtten binnen de beschikbare tijd, stond het vast dat de vertaalvaardigheid als gevolg van de teruggang in contacturen drastisch zal verminderen.

Zelfs degenen die de vraag met 'ja' beantwoordden, toonden hun aarzeling:

- zij het dat de vertaalvaardigheid door het geringere urenantal zal verminderen,
- al vraag ik mij af hoe zelfstandig een leerling door de te vertalen teksten komt,
- met enige moeite en een heel strakke planning.

Van de docenten die in 1998 starten met de uitvoering van de nieuwe tweede fase, acht ongeveer een derde het nieuwe examenprogramma voor Latijn en Grieks niet haalbaar binnen de studielast van 480 uur, 43 procent weet het niet of kent ernstige twijfels, en ruim een vijfde acht het programma haalbaar, maar tekent daarbij dan wel soms de nodige aarzelingen aan.

- Beschikt u over aanwijzingen dat de nieuwe tweede fase gevolgen heeft voor het kiezen door leerlingen van de klassieke talen?

Van de 40 docenten die deze vraag beantwoordden, reageerden er 25 met 'ja', en 15 met 'nee'.

De meeste docenten verwachten dat minder leerlingen voor de klassieke talen kiezen. Zij baseren hun verwachting op de mogelijke consequenties van de extra studielast van 10 procent voor gymnasiumleerlingen, op de vervroegde keuze voor een 'pakket' (profiel) en op de koppeling van de klassieke talen aan KCV én CKV-1 op het atheneum. De zorgen gaan vooral uit naar de positie van Grieks.

Daarentegen zijn er ook enkele docenten die de extra studielast positief duiden: leerlingen die voorheen wegens plaatsgebrek in hun pakket de klassieke talen lieten vallen, zullen straks voor de gymnasiumvariant kiezen; het VWO-plus karakter vormt daarbij een extra uitdaging.

- Beschikt u over aanwijzingen dat de nieuwe bekostigingssystematiek van de lumpsum gevolgen heeft voor het onderwijs in de klassieke talen?

Van de 39 docenten die deze vraag beantwoordden, reageerden er 11 met 'ja' en 28 met 'nee'.

Onder degenen die met 'nee' reageerden, gaven enkelen wel sombere vermoedens te kennen. In het algemeen voegen de docenten als opmerking bij deze vraag toe dat door overwegingen van financiële aard de druk op het combineren van kleine klassen toeneemt.

- Op welke wijze heeft u zich voorbereid op de didactische werkwijze in de nieuwe tweede fase?

42 docenten beantwoordden deze vraag:

nascholingsaanbod	aantal keren aangekruist
via VCN-bulletin	34
via PMVO	26
via nascholingsaanbod instellingen	39
anders	14

Onder het nascholingsaanbod wordt genoemd: cursussen van KPC en APS, KCV-netwerk en -cursussen, KPC-netwerk examendossier, VU-tweede fase cursussen, en zomerconferentie VCN.

Onder 'anders' wordt vermeld: conferenties en didactische cursusdagen op school, Lampas, voorlichtingsbrochures SLO, intercollegiaal overleg, proefprojecten, het zelf experimenteren, netwerkbijeenkomsten.

- Welke ondersteuningsbehoefte heeft u alsnog?

Van de 42 docenten die de enquête invulden, gaven er 30 hun wensen te kennen voor verdere ondersteuning. Daarbij zijn de volgende onderwerpen meer dan eens genoemd:

- uitwisseling van ideeën en ervaringen tussen collega's van verschillende scholen, informatie over alles wat werkelijk in de praktijk van de lessen nodig blijkt te zijn (bijvoorbeeld door verslagen uit de praktijk van scholen die reeds met de tweede fase zijn gestart, door netwerkbijeenkomsten, of door intervisie (11x);
- efficiënte en vooral praktische ondersteuning bij het ontwikkelen van praktische opdrachten en de beoordeling daarvan (7x);
- werkwijze en lesmateriaal voor KCV (5x);
- opstellen examendossier, toetsen schoolexamen, nieuwe toetsvormen (4x);
- toepassing ICT, gebruik computer, CD-ROM, Internet (3x);
- nascholing met nadruk op efficiënte werkvormen in de klas, en het maken van schriftelijk hulpmateriaal (2x).

Tenslotte waren er de behoefte aan een nader onderzoek naar het vormingsaspect van de gymnasiale vorming in de nieuwe tweede fase, en de suggestie voor het

regelmatig uitgeven van een nieuwsbrief met ervaringen van de werkvloer, tips, bloopers en dergelijke.

- Aanvullende opmerkingen.

Er waren 14 docenten die aanvullende opmerkingen maakten. Enkele opmerkingen vallen onder de volgende categorieën:

- vrees voor uitholling van de positie en inhoud van de klassieke talen in het onderwijs;
- twijfel over de positieve uitwerking in de praktijk van alledag van de theoretische uitgangspunten van het studiehuisconcept: bezorgdheid over zwakkere leerlingen of leerlingen wier discipline te wensen overlaat, kanttekeningen bij scholen die in hoge mate gaan verschillen;
- opmerkingen over de positie en inhoud van de klassieke talen in de nieuwe structuur en de mogelijke consequenties daarvan:
 - * het scheiden van Latijn/Grieks en antieke cultuur (KCV) is kunstmatig, gaat in tegen de gedachte van vakkenintegratie en leidt tot accentuering van taalverwerving en uitsluiting van cultuur bij het klassieke talenonderwijs;
 - * het onderdeel 'praktijk' zou geschrapt moeten worden uit het programma (zoals dit bij de moderne talen is gedaan, maar bij de klassieke talen is vergeten); practicum komt bij KCV aan bod;
 - * de verplichting voor leerlingen van het atheneum die Latijn kiezen, om behalve KCV ook CKV-1 te volgen, is contraproductief: deze leerlingen zullen afhaken;
 - * gymnasiumleerlingen die halverwege de tweede fase overstappen naar het atheneum, zouden alsnog het vak CKV-1 moeten doen; is het in die gevallen niet voldoende om genoeg te nemen met KCV?
 - * laat niet dezelfde auteur twee jaar achtereenvolgende keren auteur van het centraal examen zijn; in een combinatieklas moet er afwisseling tussen proza en poëzie zijn.

Ook buiten deze categorieën formuleerden docenten enkele aanbevelingen:

- * het lumpsumbedrag voor scholengemeenschappen met gymnasium zou verhoogd moeten worden met een geoordeeld bedrag voor het gymnasium;
- * het idee van een soort Binas voor Latijn en Grieks met woordenlijst, stamtijden en grammaticaal overzicht moet snel uitgewerkt worden in verband met het geringe aantal uren in de tweede fase;
- * misschien kan de inspectie actie ondernemen naar schoolleidingen en ministerie om te rigoreuze combinaties van verschillende niveaus tegen te gaan.

BIJLAGE II

Invoering nieuwe tweede fase HAVO-VWO

Invoering nieuwe tweede fase HAVO-VWO

Enquête leraren klassieke talen mei 1998

Naam leraar klassieke talen:

School:

Adres school:

Telefoon school:

privé:

Tot welke schoolsoort behoort de school waarvoor deze enquête wordt ingevuld (aankruisen):

Categoriaal gymnasium	☐
Sg. Gymn./ath./HAVO	☐
Sg. Gymn./ath./HAVO/MAVO	☐
Sg. Gymn./ath./HAVO/MAVO/VBO	☐
Sg. Ath.-met-Latijn/HAVO	☐
Sg. Ath.-met-Latijn/HAVO/MAVO	☐
Sg. Ath.-met-Latijn/HAVO/MAVO/VBO	☐

Deel I Vragen over schooljaar 1997/1998 ('oude situatie')

1 Hoe ziet de lessentabel eruit in schooljaar 1997/1998?

1.1 Hoe lang duurt op uw school een les?:

- 50 minuten
- 45 minuten
- 40 minuten
- Anders, namelijk:

1.2 Invulling van de lessentabel:

	Latijn	Grieks
Klas 1
Klas 2
Klas 3
Klas 4
Klas 5
Klas 6

2 Hoe groot is het aantal leerlingen per klas dat Latijn en/of Grieks volgt in het schooljaar 1997/1998?:

	Latijn en Grieks	Latijn	Grieks
klas 1
Klas 2
Klas 3
Klas 4
Klas 5
Klas 6

3 Worden er in schooljaar 1997/1998 klassen gecombineerd voor de lessen Latijn en/of Grieks (bijvoorbeeld klas 5 en 6 tegelijkertijd les voor een deel van de uren)?

Ja

Nee

Zo ja, om welke combinaties gaat het en voor hoeveel tijd (bijvoorbeeld voor twee van de vier uren les in een combinatieklas 5-6):

.....
.....
.....

Deel II Vragen over de situatie van de 'nieuwe tweede fase' (vanaf 1 augustus 1998)

4. Wat is de lessen-/contacturentabel na invoering van de nieuwe tweede fase?

4.1 Hoe lang duurt een les of contactuur in de nieuwe situatie op uw school?:

- 50 minuten
- 45 minuten
- 40 minuten
- Anders, namelijk:

4.2 Invulling tabel bovenbouw in de nieuwe situatie

	Latijn		Grieks		KCV	
	contact uren	zelfstudie uren	contact uren	zelfstudie uren	contact uren	zelfstudie uren
Klas 4
Klas 5
Klas 6

5. Worden er na 1 augustus 1998 lessen of contacturen in combinatie-groepen gegeven (bijvoorbeeld Latijn gelijktijdig aan leerlingen van klas 4 en 5)? Of is dit voorzien in de eerstkomende jaren?

Zo ja, om welke combinaties gaat het en voor hoeveel tijd (les/contact-uren):

Met zekerheid vastgestelde combinaties in 1998-1999:

.....
.....
.....

In de toekomst voorziene combinaties:

.....
.....

6. Heeft de school regels opgesteld voor de leerlingen in de tweede fase over de besteding van hun zelfstudie-tijd (die niet vastligt in contacturen)?

Ja

Nee

Zo ja, welke:

.....

.....

7. Is het (voorziene) aantal contacturen in de nieuwe tweede fase (bovenbouw VWO) minder dan het aantal lessen in klas 4-5-6 tot nu toe?

Ja

Nee

Zo ja, welke taken gaat u verrichten in de plaats van die vroegere lessen?:

.....

.....

8. Heeft u als gevolg van de invoering van de tweede fase taken gekregen die buiten het terrein van de klassieke talen of KCV liggen?:

Ja

Nee

Zo ja, welke:

.....

9. Is het nieuwe examenprogramma van Latijn/Grieks respectievelijk KCV volgens u haalbaar binnen de studielast van 480 respectievelijk 200 klokuren en de organisatorische uitwerking daarvan?:

Ja

Nee

Weet ik niet

Toelichting op uw antwoord:

.....

.....

10. Beschikt u over aanwijzingen dat de nieuwe tweede fase gevolgen heeft voor het kiezen door leerlingen van de klassieke talen?

Ja O

Nee O

Zo ja, graag uw toelichting:

.....

.....

.....

11. Beschikt u over aanwijzingen dat de nieuwe bekostigingssystematiek van de lumpsum gevolgen heeft voor het onderwijs in de klassieke talen?

Ja O

Nee O

Zo ja, graag uw toelichting:

.....

.....

.....

12. Op welke wijze heeft u zich voorbereid op de nieuwe didactische werkwijze in de tweede fase?:

via het VCN-Bulletin

via het PMVO

via nascholingsaanbod:

anders:

13. Welke ondersteuningsbehoefte heeft u alsnog?:

.....
.....
.....

14. Mogelijkheid tot aanvullende opmerkingen:

.....
.....
.....
.....